

ВІДГУК

офіційного опонента

дисертації Синяк Любов Валеріївни «Музичний театр Бйорнстєрне Бйорнсона та Едварда Гріга: становлення і розвиток національних художніх традицій» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства
Спеціальність 17.00.03 – Музичне мистецтво

Сценічні твори Едварда Гріга – мало відома сторінка творчої спадщини великого норвезького композитора. У авторитетних довідкових виданнях (наприклад, у енциклопедичній статі Джона Нортон і Нілса Грінде з *Grove Dictionary of Music and Musicians*) ця категорія опусів вміщена у рубриці «інші твори» і розглядається як другорядна, навіть «авантюрна» (тобто написана поспіхом) музика. Більшість з авторів, які досліджують творчість композитора, переконані, що звуковий світ цих творів повністю відрізняється від чарівних сторінок музики до «Пера Гюнта», хоч і віддають належне репрезентованій там композиторській майстерності. («Навіть коли Гріг створював випадкову музику, вона завжди була незабутньою»).

Думка про «випадковість» окремих опусів композитора Любові Валеріївни Синяк абсолютно чужа. Обраний дисертанткою проблемний ракурс дозволив не тільки знайти адекватне місце його музично-театральним проектам у художньо-світоглядній еволюції великого композитора, вперше осмислити творчу співпрацю із Б. Бйорнсоном як зразок «авторського театру», але й визначити у широкому контексті відповідне історико-культурне значення наслідків цієї співпраці.

Варто підкреслити, що дійти та ствердитися на такій принциповій позиції, дисертантці вдалося не шляхом умоглядних кабінетних вправ, а через живу громадську та музично-виконавську практику. Саме за її ініціативою у 2016 році було засноване Всеукраїнське товариство Едварда Гріга (див.: Додаток Б; с. 205). Самий факт такої запізнілої інституціоналізації феноменальної популярності норвезького композитора, безумовно, є відповіддю на давно існуючий суспільний запит, адже більшість творів композитора складає базовий педагогічний і концертний репертуар українських музикантів, із захопленням сприймається широкою публікою у всьому світі. Організація за участю виконавців та музикознавців з Норвегії, Великобританії, Німеччини, Польщі, а також із різних міст України двох Міжнародних фестивалів, які включали й наукові конференції, стала додатковим аргументом при обранні теми дисертації, конкретизувала позиції та репрезентували очевидність актуальності обраної теми і дозволила системно апробувати результати наукової роботи.

Також за ініціативою Любові Валеріївни Синяк відбулася українська прем'єра незавершеної опери Е. Гріга «Олаф Трюггвасон», у процесі підготовки якої, напевне, викристалізувалася і наукова концепція дисертації. Безпосереднє знайомство з музикою на вірші Б. Бйорнсона фактично спричинило розширення уявлень про композитора, що здебільшого сприймався (і продовжує сприйматися у форматі популярних лекцій «Як розуміти і слухати музику») як ліричний співець, майстер мініатюри та дотепний оповідач-казкар, здатний у звуках малювати яскраві картини, часом не позбавлені драматизму, але з цілком органічним *lieto fine*.

Трагічні історичні сюжети, до яких ніби «випадково» звернувся композитор на початку своєї композиторської кар'єри, висвітлили інший бік його художньої індивідуальності, виявили здатність до епіко-драматичного, об'єктивованого вислову, який інтегрував у загально-європейську музичну мову самотні норвезькі ідіоми. Саме в цьому полягає історичне і художнє значення обраних для аналітичного опрацювання опусів Е. Гріга. Тим більше, якщо пригадати також останній (74) написаний у 1906 році опус композитора – Чотири псалми для баритону соло і мішаного хору *a cappella*, основою яких стали зразки давньої норвезької релігійної поезії, то стає зрозумілим, що музична стилістика ранніх сценічних спроб протягом життя і творчих пошуків композитора зберігала значення національного духовно-етичного еталону.

Дисертантка підкреслює генетичну єдність сюжетного фонду норвезького музичного театру. На с.94, зокрема, зазначається, що «в усіх сценічних опусах Б. Бйорнсона та Е. Гріга спостерігається опора на одну першооснову. «Коло Земне» («Хеймскрінгла») – найдавніша пам'ятка скандинавської літератури XIII століття, найдосконаліше інформаційне джерело серед королівських саг про подвиги конунгів вікінгівської епохи та становлення єдиної держави на землях Північної Європи, зокрема Норвезького королівства». Проте історичне минуле оживає в авторській уяві не саме по собі, а у рефлексивному зображенні. «Специфічним маркером музичного театру Б. Бйорнсона – Е. Гріга, – пише Любов Валеріївна Синяк, – стає несподіване переломлення історичних сюжетів у цих сценічних творах – зосередженість митців саме на душевних переживаннях, внутрішніх драмах героїв. Для творців найважливіше – передати дух свого персонажа, мислення героя-норвежця, його душевний відгук на ті чи інші суспільні та особисті обставини» (с. 96). Тому вкрай необхідним стає історичний коментар до подій, зображених у творах.

Специфіка відбиття емоційних реакцій персонажів на суспільні та особистісні катастрофи, що їх спікали, здавалася досить небанальною, тому потребувала залучення міждисциплінарного дискурсу для висвітлення «норвезького національного характеру», норвезької історії та особливого «норвезького романтизму». У подальшому викладі мистецька проблематика була міцно оперта на закладений у першому розділі методологічний фундамент. Заглиблюючись в історію літературних і музичних текстів, дисертантка на другому плані тримає у полі зору історію Норвегії у її стосунках із сусідами, ландшафти північного краю. Поруч з голосом дослідниці в тексті дисертації присутній і голос самого Гріга, листи та літературні виступи якого досить рясно цитуються продовж всього дослідження.

Музичний матеріал, враховуючи його сценічне та концертне життя, у дисертації ретельно проаналізований, в аспектах вилучення самотніх характерних рис стилю Е. Гріга- драматурга і Е. Гріга-музиканта. В наслідок збирається «колекція» створених і знайдених композитором національних ідіом – «норвезьких національних елементів, народних інтонацій в мелодичній лінії, рух триоліми та синкоповані каданси, мажоро-мінорні зіставлення» (с. 133) та інші «Гріг-формули».

Заслуговує на особливу увагу вдало створений у підрозділі 2.1. самодостатній нарис життя та творчості великого норвезького поета і драматурга («ведмедя-зірки» с. 69), який увірвався, «немов нестримне торнадо» (с. 76), у життя молодого випускника Лейпцизької консерваторії.

Текст дисертації Любов Валеріївни Синяк, по-грігівськи ясний, добре структурований, термінологічно коректний, логічний, максимально концентрований та вичерпний, фактично не залишив жодних приводів для зауважень або сумнівів у компетентності авторки, її ерудиції та глибокій обізнаності у питаннях норвезької історії та культури. Хіба що дивним здається тридцятирічного, вже одруженого композитора номінувати як «юного норвезького музиканта» (с. 76, 171).

У активно задіяному в науковій розвідці *Списку використаних джерел* майже третина видана іноземними мовами (в тому числі більш десяти позицій норвезькою). Публікації (див.: Додаток А) та Автореферат дисертації вдало відбивають зміст та наукову новизну дослідження, оригінальність та ґрунтовність мислення його авторки.

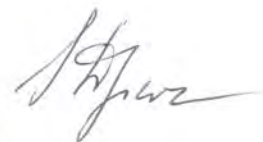
Три питання, які виникли у процесі ознайомлення з дисертацією, спрямовані на уточнення окремих деталей викладу і доповнення емпіричної бази дослідження та контекстного простору. А саме –

1. Чим, на погляд дисертантки, була обумовлена присвята Ф. Лісту музично-драматичної сцени «Біля брами монастиря»? Інакше кажучи, якщо сприймати цей твір як адресований великому сучаснику текст, то якою прагматикою був скерований меседж молодого колеги, і як він (тобто меседж) кореспондує із сюжетом твору?
2. У підсумку дисертантка цілком слушно зазначає, що «композитор не просто звертався до літературних матеріалів драматурга, використовуючи їх для написання власних опусів, але творив у безпосередньому співавторстві з великим норвежцем, надихаючись теплотою дружніх стосунків, спільністю високих ідеалів і сміливістю творчих амбіцій» (с.171). Чи на всіх етапах творчої співпраці у інших, написаних на вірші Б. Бйорнсона творах (я маю на увазі пісні 1868, 1874 та 1893 років) зберігалася вказана спільність і такий ідеальний зв'язок між драматургом і композитором? Чому так і не був реалізований задум ораторії «Мир» (чи «Світ?») у 1890 (а не у 1896 році, як зазначено на с. 85), про який йдеться у листі композитора до Б. Бйорнсона від 10.12.1890 року?
3. Широта аналогій з іншими національними культурами та історико-культурними традиціями, якими скористувалася авторка у висвітленні норвезької проблематики, охоплювала і античні традиції (комунікативна функція хору, що «представляє волю народу» та транслює «авторську думку глядачеві», – с. 108, 178, 165), і християнську символіку (с. 144), і бетховенські концепції «від темряви до світла» (с. 125, 132, 162), і мелос Італії, Німеччини, Росії (с. 124, 160) і вагнерівські реформи (с. 92-94) й інші. Втім у «закадровому» контексті (с. 173) добре відчувається на всіх рівнях узагальнення типологічна схожість «норвезької ситуації» із українською. Хотілося б з'ясувати: чи це позасвідоме прагнення впізнавати Себе в Іншому, чи дійсно Ви вбачаєте певну спільність в історичних долях Норвегії та України? У такому випадку, які для нас «уроки Норвегії» Ви б зацентували?

На завершення варто підкреслити практичне значення дисертаційного дослідження, яке, впевнена, знадобиться історикам мистецтва, зацікавленим жанрово-стильовою проблематикою теоретикам та музикантам-практикам (викладачам та виконавцям), готовим до оновлення класико-романтичного репертуару та перегляду усталених упереджень. А відтак доцільно на матеріалі дисертації створити навчальний посібник або монографію, фактично започатковуючи українську *грігористику*.

Загалом дисертація «Музичний театр Бйорнстjerne Бйорнсона та Едварда Гріга: становлення і розвиток національних художніх традицій» є самостійною оригінальною завершеною роботою, яка відповідає вимогам ДАК України до кваліфікаційних робіт на здобуття кандидатського наукового ступеня за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво. Її авторка Любов Валеріївна Синяк гідна присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства (доктора філософії).

Доктор мистецтвознавства,
професор кафедри історії української та
зарубіжної музики
Харківського національного університету мистецтв
Імені І. П. Котляревського

І. С. Драч

